

İslâmiyet'in Temel Değerleri ile Terör Arasındaki İlişkisizlik

Osman Özkul

Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Özet

Günümüzde İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu karışıklıklar, savaşlar ve buralardan çıkan terör hareketleri ve grupları, maalesef yanlış ve eksik bir değerlendirmeyle terörün İslâm dini ile yakın bir ilişkisi varmış gibi gösterilmesine yol açmaktadır. Oysa bu durum tarihi bakımdan da, ontolojik ve epistemolojik açıdan da doğru değildir. Bu çalışmada bu perspektiften hareketle, İslâm dininin her türlü bozguncu, yıkıcı hareketten uzak olduğu anlatılmaya çalışılmakta ve günümüzde küresel boyutta artan terörün "Dünya Sistemi" ile ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

İslâm, terör, Rahmaniyet, Rahimiyet, Selefilik, meşveret, sosyal barış, tolerans kültürü

Giriş

Günümüzde İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu karışıklıklar, savaşlar ve buralardan çıkan terör hareketleri ve grupları, maalesef yanlış ve eksik bir değerlendirmeyle terörün İslâm dini ile yakın bir ilişkisi varmış gibi gösterilmesine yol açmaktadır. Oysa bu durum tarihi bakımdan da, ontolojik ve epistemolojik açıdan da doğru değildir. Aşağıda bu perspektiften hareketle, İslâm dininin her türlü bozguncu, yıkıcı hareketten uzak olduğu anlatıl-

Bu nedenle
insan ile Allah
arasındaki dikey
hierarchye dayalı
Rabb-Kulluk
ilişkisi ile insanlar
arasındaki
yönetici-yönetilen
ilişki farklı bir
niteliğe sahiptir.

maya çalışılacaktır. Daha sonra günümüzde küresel boyutta artan terörün “Dünya Sistemi” ile ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Tebliğimizde, İslâm dininin her türlü yıkıcı, bozguna, fesada verici, terörist eylem ve tutumlara karşı olduğu anlatılacaktır. Bu doğrultuda insanın ferdi hayatını ve toplumsal düzeni muhafaza etmeye yönelik ilkeler getirdiğine dair örnekler üzerinde durulacaktır. İslâm dininin temel ahlak ilkelerinden yola çıkarak, “yapıcı hareket” kavramından hareketle, küresel bir köye dönüşen dünyada, medeni toplum yapısının geliştirilmesi; bu olguların geliştirilmesi ile terörün ve her türden çatışmanın önlenmesi arasındaki sosyolojik bağlantı üzerinde durulacaktır.

Dinin gayesi, fert ve toplumu bozup iğfal etmek değil, aksine fert ve toplumu maddî ve manevî açıdan fitratına uygun düzeye ulaştırıp yüceltmektir. Bütün emir ve yasakların, belli başlı dinî hükümlerin amacı, bireyi ve toplumu ilgilendiren insan hakları olarak niteleyebileceğimiz şu beş aslı ilkeyi teminat altına almaktır: a- Nefsin yani canın korunması, b- Aklın korunması, c- Dinin korunması, d- Neslin, namusun, ırzın korunması, e- Malın korunması. ¹ (Gölcük, 2000, s.158)

İslâm dininin ilk yayılma döneminde örneğini gördüğümüz “Medine” pratiği İslâm Devlet Felsefesinde önemli yapıcı bir unsur olan “sivil toplumun taleplerini kamu alanına taşıma iradesi” bir bakıma, insanlığın yüksek değerleri ve insan temel haklarına verdiği değerler sistemi için hayati bir öneme sahiptir. Bu sistemin epistemolojik köklerinde, Allah’ın insan iradesine vermiş olduğu özgürlük olgusu yatmaktadır. Dünya hayatı doğru ile yanlış arasındaki farkı gözeterek kendi seçimini yapan özgür irade sahibi bir insanın hayatıdır. Bu hayat süreci sona erdikten sonra Allah, insanları sorguya çekecektir.

Bu nedenle insan ile Allah arasındaki dikey hierarchye dayalı Rabb-Kulluk ilişkisi ile insanlar arasındaki yönetici-yönetilen ilişki farklı bir niteliğe sahiptir. İnsanlar arasındaki ilişkileri düzenlerken de adaletten şaşmamak için, konulan kanunlar, bireysel ihtirasların ve yetersizliklerin önüne geçmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle Müslümanlar, Allah’ın kanunlarını uygularken insanlar genel bir uzlaşma ve sözleşme üzerine anlaşmış bir toplum olarak hareket ederler. Bu da akl-ı selime ulaşmanın en kolay yolu olan “meşveret” ile mümkündür.

Meşverete dayalı bir sistem, tarih boyunca yaşanan pratiklerden yararlanarak sürekli gelişen ve yenilenen bir sistem olmalıdır. Toplumun uzlaşma bilincini geliştirme ve sosyal ve politik problemlerini çözümde meşru yöntem olarak benimsemesi, geleceğin açık ve huzurlu toplumu için de ilham vermektedir. Türkiye’nin bu anlamdaki tarihi tecrübesi maalesef, pratik bir hale dönüştürülemez. Oysa milletimizin Türk ve İslâm Tarihinden gelen tecrübesinin her alanda bir arada yaşamaya imkân veren demokratik bir sisteme dönüştürmesi mümkündür ve bu akılselimin gereği olan bir gerçekliktir.

Günümüzün toplumları, sadece devletin oluşturduğu kurumlar ile sınırlı kalmayan, daha çok sosyolojik anlamda, sivil örgütlü bir toplumdur.

Devletin belirlediği kurumlar ve kurallar dışında, kendi bilinç ve iradesi ile farklı sosyal yapılarda ve içerikte gruplar oluşturabilmektedir. Hükümet dışı organizasyonlar olan sivil toplum örgütlerinin, gönüllü ve meşru zemindeki faaliyetleri, iletişim imkânlarının artması ile kuvvetlenmekte ve faaliyet alanlarını geliştirmektedir. Toplumun bu örgütlenme ve ihtiyaçlarını karşılama serbestliği içinde sağlıklı bir aktivite imkânı verilirse, mikro seviyede yerel topluma ve makro seviyede ise insaniyete açılan geniş kapsamlı organizasyonlar ve hizmetler gerçekleştirilebilir.

Medeni toplum kültürünün oluşması ve geliştirilmesi bu dinamik yapıya bağlıdır. Demokrasi kültürü, bireyin emek, fazilet ve sorumluluklar ile donanmış potansiyelinden beslenir. Demokrasi kültürünün kalıcılığı, fertlerin maddi ve manevi donanımları ve sahip oldukları kıymetlerin gücü ile mümkündür. İnsanımızın kendi değerleri ve inanç sistemi ile medeni olabileceğinin prensiplerini ve çözümlerini ortaya koyarak, demokrasi kültürünü anlamlandıran bir amaca yönlendirmiştir.

İslâm dini, çoğunluğa dayalı bir karar mekanizması ile birlikte farklı kültür ve değerlere sahip olan azınlıkların haklarını güvence altına alan bir yapıdır. İnsanın kalitesi ile orantılı gelişeceğinden, medeni dünyanın hukuk üstünlüğüne ve insani değerlere dayalı, ülkelerin ortak kültürü haline gelmiş faydalı ve meşru sonuçlarını, yaşatarak gereksiz komplekslerden ve reddiyelerden de kurtuluruz. Böyle bir ortamda, halkı manipüle etmeye çalışan başta terör olmak üzere bütün illegal örgüt ve gruplar, legal sistem karşısında zayıflar ve zeminini kaybettiği için, yok olmaya mahkûm olur.

1. İslâm Dininin Terör ve Yıkıcılığa Karşı Prensipleri

Bu genel ifadelerden sonra terör eylemlerin, epistemolojik ve ontolojik olarak İslâm diniyle ilişkilendirilemeyeceği üzerinde durulacaktır. Hem İslâm'ın içerdiği bilgi hem de Müslüman insanın ve toplumun yapısı kul-luk, barış ve muhabbet ile ilişkilidir. İslâm sözlükte "kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak; teslim etmek, vermek; barış yapmak" anlamlarındaki silm (selm) kökünden türemiş olan İslâm'ın etimolojisini yapan ilk âlimlerden İbn Kuteybe kelimeyi "boyun eğmek ve iradî olarak uymak suretiyle barış ortamına girmek", İbn Manzûr da "boyun eğmek (inkıyâd) ve itaat etmek" şeklinde açıklamıştır. Sonraki kaynaklarda genellikle bu açıklamalar tekrar edilmiş, "sulh ve selâmet gayesiyle boyun eğmek, tâbi ve teslim olmak" mânaları öne çıkarılmıştır. İslâm'ın sözlük anlamındaki inkıyâd ve itaat her ne kadar mutlak ise de kelimenin örfteki kullanımı sadece "doğruya ve hakka uyma" mânası taşır.²

Bilgi içeriği bakımından Kur'ân'ın şu ilkeleri bize İslâm ile terör arasında herhangi bir yakınlık olduğu yanlışından uzaklaşmak için yeterli olmalıdır:

1. Allah'ın Rahmaniyeti ve Rahimiyeti; Allah sadece insanlara karşı değil bütün varlıklara karşı acıyan ve bağışlayıcıdır. Kendi yarattığı insanlara da bunu emreder. Bu nedenle Allah insanlardan şefkatli olmayı ve merhametli olmayı ister.

Demokrasi kültürü, bireyin emek, fazilet ve sorumluluklar ile donanmış potansiyelinden beslenir. Demokrasi kültürünün kalıcılığı, fertlerin maddi ve manevi donanımları ve sahip oldukları kıymetlerin gücü ile mümkündür.

Bu ilke
doğrultusunda
göndermiş olduğu
Peygamberimiz;
"Ben güzel ahlaki
tamamlamak
üzere
gönderildim."

Rahman, Yüce Allah'ın en güzel isimlerinden ve sıfatlarından biridir. İbrani kökenli olduğu da ileri sürülen Rahman kelimesi; rikkat (sevecenlik), karşılıksız yardım iyilik, bağışlama, acıyıp esirgeme anlamlarına gelen "rahmet" kelimesinden türetilmiştir. Yani rızıkları, ihtiyaçları ve her türlü iyilikleri bağışlama hususunda, rahmetini yarattığı varlıklardan hiç esirgemeyen demektir.

Kur'an'da insanlar için hiç kullanılmayan er-Rahman ismi, elli yedi yerde de Allah için kullanılmaktadır. Kur'an'da bu isimle bir sure de vardır: er-Rahman Suresi. Bu surede Yüce Allah, ins, cin (görülen, görülmeyen varlıklar) ve hayvanlar için rahmet olarak yarattığı nimetleri saymakta, ins ve cinnin (herkesin), bunların kıymetlerini bilip nankörlük etmemeleri gerektiğini tekrar tekrar vurgulamaktadır.

Kur'an'da, 114'ü Allah, bir tanesi de Peygamberimiz için (Kur'an, Tövbe, 128) olmak üzere toplam 115 kez yer alır. Rahim sıfatı, Kur'an'da genellikle "çok bağışlayıcı" anlamına gelen "gafur" sıfatı ile birlikte kullanılmıştır. Bu durum, Allah'ın ne kadar bağışlayıcı ve merhametli olduğuna bir delil teşkil eder. Kur'an'ın dört ayetinde de "erhamü'r-rahîmin" (merhametlilerin en merhametlisi) tamlaması şeklinde kullanılmıştır.³

İslâm dinine göre insan, "yaratılmış varlıkların en şerefli / eşref-i mahlûkattır. Bundan dolayı insan şahsiyetine saygı duyulmasını emretmektedir. Bu, herkesin hem dinî hem ahlâkî vazifesidir. İsrâ Sûresi'nin 70. ayetinde bu gerçek vurgulanmaktadır: "And olsun ki biz insanoğlunu üstün bir izzet, şeref ve değere mazhar kılmışızdır."⁴

Peygamberimiz, insanlara zulüm etmeyi ve zarar vermeyi insan onuruna yapılan bir hakaret saymış, bu şekilde davranmayı yasaklamış, onlara karşı merhametli olmayı emretmiş, "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez"⁵ buyurmuşlardır.

Bu kadar değerli ve üstün bir varlığın canına kıyılması Allah katında en affedilemez şeydir. Çünkü bir toplumda can emniyeti, çok önemlidir ve bütün cemiyeti ilgilendirir. Bu bakımdan cana kıyma, adam öldürme olayı ferdî, bireysel olmaktan çıkmış, bütün toplumu ilgilendiren bir sorun olmuştur.

2. İslâm peygamberinin ahlaki Allah'ı (cc) ve ahireti düşünenler için en güzel örnektir. Bu hakikat bir Kur'an ayetiyle şöyle anlatılır: "And olsun ki sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çok zikreden kimseler için Allah'ın Resûlünde güzel bir örnek vardır."⁶

Bu ilke doğrultusunda göndermiş olduğu Peygamberimiz; "Ben güzel ahlaki tamamlamak üzere gönderildim."⁷ demiştir. Yani öldürmek ve yok etmek için değil, güzel ahlaki tesis etmek için... Bu da güzel ve müsbet hareketle, şefkatle mümkün olabilir. Her peygamber, ümmetini Allah'ın kendilerinden razı olacağı şekilde, güzel ahlak modeli üzerine yetiştirmeye çalıştı. Efendimiz ise bu zincirin son halkasıydı ve vazifesi ise bu güzel

3. YILMAZ, Hakkı, <http://kuranİslami.blogcu.com/rahman-ve-rahim-isimleri>

4. ONAT, Hasan, *İslâm, Şiddet ve Terör*, www.hasanonat.net/

5. Müslim, Fedail, 65

6. Kur'an-ı Kerim, Ahzab, 21

7. Müsned, 2/381

ahlakı en güzel surette tamamlamaktı. Hz. Âdem aleyhisselam ile başlayan bu ahlak dersinin en ileri seviyesini, en mükemmel tarzını gösteren bir nevi son noktasını koyan Efendimiz Aleyhisselatü Vesselam'dır. Bu nedenle Peygamberimizin ahlakını tanımlarken Hz. Aişe; "Siz Kur'an'ı okumadınız mı? Resûlullah'ın (asm.) ahlâkı Kur'an'dı" cevabını vermiştir.⁸

3. İslâm dini yeryüzündeki fesat ve bozguncuları sevmez. İnsanların birbirine güven duydukları asayişin sağlandığı düzenli bir toplum hayatının tesisini ister.

Bu nedenle bütün insanlığın Rabbi olan yüce Allah, İslâm'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de kasden, haksız yere adam öldürmeyi haram kılmış, cezasının sonsuza kadar kalınacak cehennem olduğunu bildirmiştir. "Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."⁹

Allah Kur'an'da, haksız yere bir kişiyi öldürmeyi bütün insanlığı öldürmek, bir kişiyi kurtarmayı da bütün insanlara hayat vermek olarak kabul etmiştir. Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur."¹⁰

Bir insan öldürmeyi, bütün insanlığı öldürmek kadar günah sayan Allah, fitneyi de adam öldürmekten daha büyük bir günah saymıştır. Fitne ise savaş, anarşi; din ve vicdan hürriyetine karşı baskıdır. Öyleyse anarşi ve terör, İslâm dini nazarında adam öldürmekten daha büyük günahdır. Bu durum Kur'an'da peş peşe tekrarlanır. " ...Fitne adam öldürmekten daha büyük bir günahdır..."¹¹ " ...Fitne adam öldürmekten daha büyük bir günahdır..."¹²

4. İslâm dini hakikatlerin anlatılmasında yani tebliğde zorlamayı kabul etmez. İnsanların iradeleriyle verdiği karara, büyük mahkeme günü gelinceye kadar müddet tanır. İnsanların da kendi emirlerini uygularken, şefkat, merhamet ve adalet ile davranmalarını ister. Buna rağmen bazı Müslümanların kendilerini yeryüzünde Allah'ın gazabının bir tecellisi ve uygulayıcısı gibi görmeleri söz konusudur. Bu yaklaşım biçimi, bireydeki bazı insani zaaf ve duyguların etkisi altında kalınca da, zulüm ve adaletsizliklerin sebebi olabilmektedir.

Oysa Allah, Kur'an'da dinin tebliğcisi olan Peygamberimize bile "tebliğ edici", "hatırlatıcı/ müzekkir" olmanın dışında başka bir yetki vermemiştir.¹³ Yine hiçbir bireyin veya grubun bir başka bireyin şahsına özel hayatını, mukaddeslerini ve inançlarını araştırıp soruşturma hakkı ve yetkisi yoktur. O halde zor kullanmak, kılıç ve kaba kuvvet uygulamak İslâm davet ve tebliğinin metodu değildir.¹⁴

*Oysa Allah,
Kur'an'da dinin
tebliğcisi olan
Peygamberimize
bile "tebliğ edici",
"hatırlatıcı/ mü-
zekkir" olmanın
dışında başka bir
yetki vermemiştir.*

8. Müslim, *Salatü'l-Musafrin*, 139

9. Kur'an, Nisa Suresi, 93.

10. Kur'an, Maide Suresi, 32.

11. Kur'an, Bakara Suresi, 217.

12. Kur'an, Bakara Suresi, 191.

13. Kur'an, Çaşiyeye, 21-22

14. ÖZARSLAN, Selim, (2001), "Terör ve Kelâmi Perspektiften İslâm'ın Teröre Bakışı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Fırat University Journal of Social Science Cilt: 11, Sayı: 2, Sayfa: 369-382, ELAZIĞ

Selefiyye'ye göre
dinin bütün
inanç ve ibadet
meselelerinin
naslarna
dayanması
gerekir.

Bu anlayışı, Bakara Suresi'nin 256. Ayetinde apaçık görmek mümkündür; "Dinde zorlama (ve baskı) yoktur. Gerçek şu ki, doğruluk (rühd) sapıklıktan apaçık ayrılmıştır. Artık kim tağutu tanımayıp Allah'a inanırsa, o, sapaşğlam bir kulpa yapışmıştır; bunun kopması yoktur. Allah, işitendir, bilendir."

Bu nedenle İslâm dini bazı kişilerin, grupların veya siyasi yönetim biçimlerinin indirgeyici yorumlarına alet edilmemelidir. İslâm dini bu yönüyle, temel ahlaki ve imani ilkelerinin baskı ve zulüm ile kurulmak istenen sistemlere de alet edilmesini istemez. Bu tutumlar müntesiplerini; öncelikle Allah'ın Adaletini ve Rahmaniyetini, daha sonra bütün Müslümanların manevi şahsiyetini zulüm ile istibdat ve baskı ile özdeşleştirmek isteyenlerin şuarsuz bir aleti olmaya mecbur eder. Böyle bir aleti İslâm'ın gizli ve açık düşmanı olanlar önce kullanırlar sonra da kırıp atarlar. Ancak bu arada birçok insanın zulme veya riyakârlığa düşmelerine yol açabilirler. Aşğıda bu tutumu takınanların gerekçeleri ve tutarsızlıkları üzerinde durulacaktır.

2. İslâm Dünyasındaki Terörün Tarihi ve Dini Temelleri

Bu bölümde, yukarıda İslâm'ın teröre gerekçe olarak kullanılmayacağına dair sınırsız ilkedden sadece birkaç prensibine rağmen, bazı şuur ve dengeden mahrum kişi ve grupların nasıl terörü benimsedikleri üzerinde durulacaktır. Bu konuda öncelikle tarihi ve kronolojik olarak ortaya çıkan terörist faaliyetlerden söz edilecektir. Daha sonra ise, bu ilişkilendirmelerin bazı gerekçeleri analiz edilecektir. Görüleceği üzere bu tutumların daha çok tarihi yanlış okumaktan ve Batı merkezli siyasal yaklaşımların etkisi altında kalınmış olunmasından kaynaklanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Selefiyye'ye göre dinin bütün inanç ve ibadet meselelerinin naslarna dayanması gerekir. Çünkü Allah, inanılması gereken hükümleri vahiyle bildirdiği gibi onları ispat ve takviye edecek akli istidlâllere de yine naslarda işaret etmiştir. Dolayısıyla bunları anlama çabası dışında başka deliller aramaya ihtiyaç yoktur. Bu sebeple onlar, deliller arasında akli-nakli ayırımına gitmeyi ve dinî bir çerçeveye sahip bulunmayan akli bir istidlâl alanı oluşturmayı kabul etmezler. Akıl ve nakil arasında çatışma ihtimaline karşı çıkararak apaçık akli delillerle sağlam nakil arasında uyumsuzluğun söz konusu edilemeyeceğini söylerler. Selef'in yolundan gidenler ayrıca bid'at ve hurafelere karşı sert eleştirileri ve cedel metodu aleyhindeki tavırlarıyla öne çıkarlar.¹⁵

19. Asırda ortaya çıkan Vehhabilik, İslâm'ın ilk dönemlerindeki selefi yöntemi benimsediğini ilan etti. Ancak daha geniş kitlelere karşı meşruiyet kazanabilmek için ise, bazı konularda ehl-i sünnet mezhebi olarak benimsenen Hanbeliliğe dayandı. Vehhabilik İslâm Tarihinin ilk dönemlerinde Hz. Ali ile Muaviye arasındaki kavgayı yeniden dirilterek Muaviye'nin Şam Emevi Devletini diriltmeyi kendisine hedef yaptı. 1802'de Kerbelâ'yı basarak, Şii hacıları kılıçtan geçirdiler ve kadınlarla çocukları esir ettiler. Mezhep olarak da Hanbeliliğe yaslandılar. Osmanlı uleması bu mezhebi Sünnilik dışında sayarak, ona kurucusundan dolayı Vehhabilik adını verdi.

Vehhabiler Peygamber sonrasındaki üç nesil sonrası yaşanan ve ortaya çıkan tüm mezhep ve gelenekleri İslâm'dan uzaklaşma olarak ilan ettiler. Emevi devletini tek ve gerçek İslâm devleti kabul ettiler. Osmanlı dönemi dâhil bu üç nesil sonrasında meydana çıkan tüm gelenekleri sapma ve bid'at olarak tanımlayarak reddettiler. Hatta mevlid, kandil, türbe, gibi uygulamaları şirk, metafizik, tasavvuf ve kelim gibi ilimleri de küfür saydılar.¹⁶

İşte aslında bugün adına Seleflilik denilen radikal ve katı görüşleriyle bilinen mezhep böyle ortaya çıktı. Kendilerine Suudi Devleti sayesinde bir kimlik edindiler. O dönemde Osmanlı Devletinin egemenlik alanını daraltmak isteyen Britanya İmparatorluğu için bu hareket desteklendi. (Bu gün el- Kaide, İŞİD ya da DAESH gibi adlarla anılan Selefi yapılanma da aynı ilişkiyi gizli biçimde sürdürmektedir.) Vehhabilik Suud Krallığı ile devletleşirken, kendine çekirdek bir paramiliter örgüt kurmayı da başardı. Necid bölgesindeki göçebe Arap kabileleri şehirlere yerleştirerek hem rejimin koruyuculuğu görevini üstlendiler hem de Suud devletinin savaşçı gücünü oluşturdular.

Modern Seleflilik

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ıslah ve tecdit faaliyetlerini yoğunlaştıran İslâm âlimlerinin Kur'ân ve Sünnet'e dönmeyi savunarak taklitten uzaklaşmayı öne çıkarmaları Selefliğin bu dönemde daha çok tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle İslâm dünyasının büyük bir kısmı Batılı ülkeler tarafından işgal edilip sömürgeleştirilince bu durumun sebepleri ve çıkış yolları hakkında sorgulamalar ve fikir arayışları başlamıştır.

Bu bağlamda birçok ilim adamı ilk asırlardan sonra dine çeşitli hurafe ve yanlış anlayışların girdiğini, ulemâ arasında taklidin yaygınlaştığını, nasların ve diğer ilk kaynakların yerine fukahânın, kelâmcıların ve müfessirlerin şahsî görüşlerinin önem kazandığını, tasavvuf ve tarikatların halkı miskinleştirdiğini, dolayısıyla yeniden İslâm'ın özüne dönülmesi gerektiğini ısrarla belirtmişlerdir.

Bu düşünceler kısmen İbn Teymiyye tarafından savunulan görüşlerle örtüştüğü için ıslahatçı âlimler tarafından Seleflilik'le de ilişkilendirilmiştir. Sıddık Hasan Han, Muhammed Abduh, M. Reşid Rızâ, Cemâleddin el-Kâsımî ve Mahmûd Şükrî el-Âlûsî bunlardan bazılarıdır. Muhammed Abduh, otobiyografisinde amaç ve hedeflerini belirtirken düşüncüyü taklit zincirinden kurtarmayı en başta gerekli görür.

Daha sonra Selef'in anladığı yolla, yani farklı anlayışlar zuhur etmeden başlangıçtaki şekliyle dini anlama, dinî bilgiyi ilk kaynaklarından elde etmeye dönüş yapmayı hedef edinir. En son olarak da evrensel insanlık düzenini koruma hikmeti çerçevesinde dinde hataya düşmemek için Allah'ın bahsettiği akıl ölçüleri içinde o bilgilere önem vermek gibi hedefler koyar. Bu şahıslar, dinî inanç ve ilkelerin geleneksel yorum ve ilâvelerden temizlenmesi gerektiği görüşünü savunmakla birlikte Batı'nın bilimsel ve teknik ilerleyişinin etkisinde kalarak eğitim, yönetim ve siyasette modernleşme taraftarı olmuşlardır.¹⁷

*XIX. yüzyılın
ikinci yarısından
itibaren ıslah
ve tecdit
faaliyetlerini
yoğunlaştıran
İslâm âlimlerinin
Kur'ân ve
Sünnet'e dönmeyi
savunarak
taklitten
uzaklaşmayı
öne çıkarmaları
Selefliğin bu
dönemde daha
çok tartışılmasına
zemin
hazırlamıştır.*

16. DEMİR, Hilmi, (2014), Seleflilik Kimdir. Seleflilik Nedir?, Teostrateji Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara
17. ÖZERVARLI, M. Sait, (2001), "SELEFYİYE" maddesi, İslâm Ansiklopedisi, C.23,

Küresel dünya sisteminin baskısı veya cazip imkânlarının sunduğu menfaatlerle birlikte düşünüldüğünde Batılı devletlerin İslâmi değerlerle çatışan bir ilişki içine girmelerine neden olmaktadır.

Yukarıda anlatılmaya çalışılan dâhili zihniyet temelleri üzerine ortaya çıkan terörün, günümüzde daha başka harici unsurlarla etkileşim içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Bunların başında küresel ölçekli finans ve mali sektör, uyuşturucu sektörü ve silah sektörü gelmektedir. Bunların dışında, İslâm ülkelerinin bu gün hala en önemli yakıt ve enerji kaynaklarının bulunduğu coğrafyada yaşaması da çok önemli bir faktördür. Bu ülkelerdeki yönetimlerin en önemli zaaflarından birisi ise kendi toplumsal dinamiklerinden mahrum bir sistem üzerine oturmakta oluşlarıdır.

Küresel dünya sisteminin baskısı veya cazip imkânlarının sunduğu menfaatlerle birlikte düşünüldüğünde Batılı devletlerin İslâmi değerlerle çatışan bir ilişki içine girmelerine neden olmaktadır. Ayrıca İslâm toplumları arasındaki mezhep farklılıkları, özellikle kışkırtılarak, Batı'nın çatışmacı ve ötekileştiren tutumuyla beslenmektedir. Bu farklılıkların doğurduğu çatışmaları hem fikir hem de pratik açıdan çözebilecek (halife veya devlet) bir merci olmadığı için, çatışmalar daha da artmaktadır.

Diğer taraftan, Küresel Kapitalist Sistem, kendi egemenliğini daha da güçlendirebilmek ve yenileyebilmek için, postmodern bir tutum olarak mikro-milliyetçilik ve kabileci gelenekçi dini tutumları kışkırtmaktadır. İslâm toplumlarının yönetimini elinde tutan, Batıcı veya genel anlamda seküler yöneticilerin, bu gruplara ve inançlarına yabancılaşmış olmaları da onlara karşı başkaldırmayı meşru göstermektedir.

Son bir unsur olarak, fakir ve yetersiz eğitim almış Müslüman toplumların yaşadıkları sosyo-psikolojik travmaların yol açtığı incinme sayılabilir. İletişim araçlarının ve imkânlarının artması, bu dünyada yaşayan toplulukların gözünü açmıştır. Bu gün artık geçmişte ulaşılmaması, hatta görülmesi bile mümkün olmayan bütün dünya nimetleri yani lüks olan her şey insanların gözü önündedir. Batı toplumlarının içinde buldukları bu imkânların Batı dışı toplumların sömürüsü sayesinde elde edildiği de bilinmektedir artık. İşte bu olgu, yeni yetişen genç nesil üzerinde kıskandırıcı, kışkırtıcı ve agresifleştirici bir etki oluşturmaktadır. Bu psikolojiyi, Müslümanları ötekileştirmek ve düşman olarak görmek isteyen Batılı bazı siyasetçi ve seçkinler medyanın da yardımıyla popülist bir tutum sergileyerek kullanıyorlar ve gerçekçi olmayan bir çatışma ortamı oluşturuyorlar. Bu ortam sayesinde kendilerini tarihi ve psikolojik faktörlerin etkisi altındaki halka karşı daha yakın göstermeye çalışıyorlar.

3. Sonuç: Dünyada Teröre Karşı Sosyal Barış Dinamikleri

Müslüman ülkelerin ve burada yaşayan toplumların önünde iki ana yaklaşım biçimi duruyor. Birincisi kendi iç dinamiklerinden hareketle, toplumsal bütünleşmenin sağlanması; ikincisi ise bu gün güçlü olan küresel dünya sitemine meydan okuyarak, yeni bir sistem inşa etmek. İkinci yolu da iki yöntemle yürütmek mümkündür. Batılı küresel güçlere karşı öncelikle ekonomik, siyasi ve askeri olarak karşı durmak gerekir. Bu yöntemin terörist grupların anlayışlarına yakın olduğu göz önüne alınırsa, yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak, İslâm dini ile tutarlı olmadığı anlaşılmaktadır. İkinci yöntem ise, küresel sitem ile doğrudan çatışmaya girmeden ortak insani ve hukuki konularda uzlaşarak, İslâm dininin dinamiklerini ve küresel sisteme

katkılarını geliştirici çözüm yolları üretmektir.

Bunun için aşağıda neler yapılması gerektiği ile ilgili bazı düşünceler sunulacaktır. Öncelikle Müslüman toplulukların aralarındaki kültürel ve siyasi farklılıkların neden olduğu toplumsal gerçeklikler analiz edilerek, bunlara çözümler bulunmalıdır. Bunun için öncelikle ulemanın ayrıştırıcı ve çatışmacı zihniyetten uzak olarak, birleştirici ve bütünleştirici bir söylem kullanması gerekir. Siyasetçilerin de spekülative ve indirgemeci bir taraftarlık yaklaşımı yerine; toplumun ortak bilincine hitap ederek, hizmet esaslı ve müsbet yaklaşımlar kullanması gerekir.

Bediüzzaman Said Nursi'ye göre, toplumu bozguncu hareketlerden korumanın yolu, "terbiye-i medeniye" yerine "Hakaik-ı Kur'aniyeyi" esas yapmaktır.¹⁸ Yani siyasi ve toplumsal hayatta Kur'an prensiplerinin esas yapılması gerekir demektir. Yukarıda değinildiği gibi, Batı medeniyetinin çatışmacı ve acımasız ilkelerinin etkisinde kalan Müslüman gençler, sosyal hayatta karşılaştıkları çelişkilerden dolayı, tepkilerini terörist ve yıkıcı faaliyetler ve örgütler içinde yer alarak göstermeye çalışıyorlar.

Bediüzzaman, 1940'lı yıllarda yazmış olduğu bir mektubunda, hem dönemdeki yöneticileri, hem de gelecekteki sorumluları uyarmaktadır. Ona göre, hürriyetçi bir yaklaşımın yanlış bir uygulaması olarak, sosyal hayattaki laubaliliğin seciye-i diniye ve ahlak-ı ictimaiyeyi bozacağını anlatmaktadır.¹⁹ Bu hatalara karşı ise ancak Kur'an'ın beş prensibini esas maksat yapmak gerektiğini savunmaktadır. "Bu vatan ve bu milletin hayat-ı ictimaiyesi bu acip zamanda anarşilikten kurtulmak için bu beş esas lazım ve zaruridir: Hürmet, merhamet, haramdan çekinmek, emniyet (güvenlik), serseriliği bırakıp itaat etmektir."²⁰

Asayiş ve sosyal düzeni bozan ve ümitsizliğe yol açan olumsuz duygular ve yaklaşımlar terk edilmelidir. Güçlü toplum olabilmek için, umutlarını sürekli koruyan ve Allah'ın rahmetinden asla ümidini kesmeyen fertlere sahip olmak gerekir. Toplumsal gücün korunmasında etkili bir dinamik olan "ümit" aynı zamanda, öncü olmanın da çıkış noktasıdır.

İnsanlar ve gruplar arasındaki güveni sarsan yalan yerine, sıdk (doğruluk) sosyal ve siyasi hayatta hâkim kılınmalıdır. Güçlü toplum dinamiklerinden biri de doğruluktur. Doğruluk İslâmiyet'in özüdür. Manevi hastalıkların kaynağı da doğruluğun zıddı olan "yalancılıktır". O halde yapılması gereken, özellikle İslâm toplumlarından yalancılığı yok edip, doğruluğu ihya etmektir. Böylece güçlü toplum oluşturulabilir. Bu aynı zamanda toplumda güveni de tesis eder. Ticari, sınai ve kamusal ilişkileri de düzene sokar.

İslâm ahlakının temel ilkelerinden olan muhabbet ve şefkat duygularının geliştirilmesi için eğitim ve siyasi terbiye kazandırılmalıdır. Ehl-i imanı birbirine bağlayan nuranî rabitaları (bağlar) güçlendirecek ve sevgiyi artıracak mekanizmalar geliştirilmelidir. Muhabbete en lâyük şey muhabbettir ve husumete en lâyük sıfat husumettir. Yani, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye temin eden ve saadete sevk eden muhabbet ve sevmek sıfatı, en ziyade se-

Asayiş ve sosyal düzeni bozan ve ümitsizliğe yol açan olumsuz duygular ve yaklaşımlar terk edilmelidir.

18. Nursi, Said, *Emirdağ Lahikası-I*, (1992), s.218, Envar Neşriyat, İstanbul,
19. Nursi, Said, *Emirdağ Lahikası-I*, (1992), s.21, Envar Neşriyat, İstanbul,
20. Nursi, Said, *Şualar*, (1994), s.218, Envar Neşriyat, İstanbul,

Adalet ve
meşvereti
sağlayabilmek
için de kuvvettin
kanunda
toplanması
gerekir.

vilmeye ve muhabbete lâyıktır. Ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi zîr ü zeber eden düşmanlık ve adâvet, her şeyden ziyade nefrete ve adâvete ve ondan çekilmeye müstahak ve çirkin ve muzır bir sıfattır. ²¹

Müslümanlar arasında bulaşıcı bir hastalık gibi yayılan totaliter ve bas-kıcı zihniyet yerine insanlar arasında hukuki eşitlik ilkesini geliştirmek ge-rekir. Özellikle bireyselleşmenin yanlış kullanımından doğabilecek “bencil-lik”, “neme lazımcılık” ve “adam sende, bana dokunmayan yılan bin yaşasın” gibi yaklaşımlar terk edilmeli, herkesin hak ve hukukunu korumasının yol-ları gösterilmelidir.

Kısa vadeli ve kişisel, bireyci ve menfaat duyguları yerine; uzun vadeli, topluncu(cemaat) ve diğerkâmlık ilkelerini hâkim kılmak gerekmektedir. Bunun için sosyal dinamiklerin koruyuculuğu bağlamında, Kur’ân-ı Kerim’de önemle vurgulanan Meşveret kavramını öne çıkarmak ve yaşatmak gerekir. Danışan, eylemlerini başkalarının gözüyle de sorgulamasını bilen fertlerden oluşan toplumların daha güçlü olduğu bilinen bir gerçektir. Demokrasinin temel taşlarından olan “danışmak” kavramı, fevriliğe yatkın olan doğu top-lumlarında, nefsin ve duyguların dizginleyici bir özelliği olabilir.

Toplumsal çatışmaları önleyici ve toplumu ortak paydalarda buluşturu-cu önemli bir etken de kişiler arası diyalogda ölçülü davranmaktır. Bu ölçü, tolerans kültürünü öne çıkaran, hoşgörü ve muhabbeti ilke edinen bir yaklaşım biçimidir. Bu kültürün gelişebilmesi için Müslümanların “Medine Örneği” ni kendilerine rehber etmeleri gerekir. Medine’de farklı dinlerin mensupları vardı ve bunlar müşriklere karşı ortak bir değer oluşturabiliyor-lardı. Bu gün medeni olduğunu kabul edenlere karşı da gösterilecek tavır çatışma değil ikna yolu olmalıdır. Çatışmacı zihniyet, Batı medeniyetinin temel bir dinamiğini oluşturur. Bu nedenle Batılı ülkeler, kendisi dışındaki toplumları ötekileştirerek ve birbirine düşman hale getirerek, terörü destek-lemekten çekinmemektedirler.

Ancak bunlara karşı İslâmiyet’in temel dinamikleri ise, uhuvvet, mu-habbet, şefkat, merhamet ve adalettir. Bu nedenle İslâm ülkelerinin devlet adamları ve toplumun önünde önemli bir rol oynayan “ulema” bu duygu ve tutumların gelişmesi için çaba göstermelidir. Yeryüzündeki bütün var-lıkların Allah’ın yaratıkları olduğu bilincinde olan bir insanın bu duygular ile hareket etmesi gerekir. Hele hele, söz anlamayan vahşiler gibi, icbar/zorlama hiç değildir.

Adalet ve meşvereti sağlayabilmek için de kuvvettin kanunda toplanma-sı gerekir. Bu ilkelerin anlaşılıp, yerleşebilmesi ve hayata yansiyabilmesi için ise, Müslümanların bilinçlenmesi gerekmektedir. Bilinçlenebilmesi için ise, doğru ve sahih bilgilere ulaşabilmesi gerekir. Bunu için de Müslümanla-rın, eğitim ve bilginin açık bir sistem içinde işlenebildiği medeni/şehirli bir toplum haline gelmesi gerekmektedir.

Abstract

The disorders, wars, and terrorist actions and groups in the Islamic countries unfortunately causes a misunderstanding like as if there is a close connection between terror and Islam, which is a wrong and deficient interpretation. This situation is completely wrong not only from a historical perspective, but also from an ontological and epistemological point of views. In this work with this approach we try to explain that Islam has nothing to do with all sorts of destructive and harmful movements and concentrate on the relationship of today's increasing terror on global scale with "the Global Capitalist System."

Key Words

Islam, terror, mercifulness, benevolence, Salafism, consultation, social peace, culture of tolerance

